

УНІВЕРСАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

Оскар Уайльд.
СОЛОВЕЙКО І ТРОЯНДА.

Переклав

Т. МАРЧЕНКО.

А Ф О Р И З М И

Вибрав

Осип Назарук.

ЛЕСЬ ГОРЕНКО.

Критичний етюд.

№ 4.

Ціна 30 шагів.

Універсальна Бібліотека.

№ 4.

Оскар Уайльд.

СОДОВЕЙКО і ТРОЯЦКА.

Переклав

Т. МАРЧЕНКО.

А Ф О Р И З М И.

Вибрав

Осип Назарук.

Лесь Горенко.

Критичний етюд.

Видво.

Друкт.

Оскар Уайльд.

Оскар Уайльд.

(1854—1900).

Е т ю д.

Історія не бачила парадоксальнішої душі, як Оскар Уайльд. „Я саме з тих, для кого існує видимий світ“ — повторює він за Теофільом Готье, і по за межами цього видимого світу він нічого не хоче знати. „Я вірю тільки в те, що можливо бачить і до чого я можу дотикатися: н а з е м л і спіткав я і всю красу неба, і всі перекльні страхиття“ („Де профундіє“).

Стоючи на цій премісі, Оскар Уайльд будує всю свою мистецьку п'лятформу, уявляючи собою складний, оригінальний і суцільний світогляд, об'єднаний несподівано-

штучною і дотепною синтезою парадоксального почування і думання.

О. Уайльд—цілковитий естет.

Душа, тіло, одіж — елементи, з котрих складається людська істота—для нього є елементами рівноцінними. Ну звичайне — душа є елегантний Смак, щось критикує або зважуюче, що скривляє губи і крутить носом од відрази або набірає божеського вигляду від зачудовання або захоплення. Тіло—то є необхідна форма істоти, яка має право на існування лише тоді, коли вона прекрасна. Одіж... це власне і єсть душа, бо одіж, стрій це є носитель якостів її, і власне показує—з ким ми маємо діло, бо хто не вміє зодягтися—той не має смаку, а значить не живе, а животіє.

Світ—це є панорама міпяючихся тонів і фарб і людина мусить завше вносити початок підкреслення,

виправлення, критикування і порівняння, щоб в своїй штуці уникнути тих незграбних помилок смаку, які на кождім кроці робить сліпий і бездарний митець — природа.

О. Уайльд любить те, що висвічується і цестить око. Чудова гра коштовного каміння—що може бути більш імпонуючого? Цілий світ Уайльд представляє собі в вигляді блискучої залі, оздобленої винаходами вмілої руки митця, а стінами, увішаними перськими килимами, обрамленими творчою фантазією випуканого смаку. Всю природу, котрої він боїться, від котрої утікає жахливо з почуванням гідоти,—він хоче підвести, підмалювати, підфарбити. Все природне—то є щось банальне й міщанське, без жадного смаку, без натяку на оригінальність. Тільки штучне видається йому природ-

ним і зрозумілим. „Чим більше ми заглиблюємось в штуку, тим менше ми любим природу“,— каже він („Занепад брехні“). В кожній рясі, в кожному куточку пейзажу ми спостерігаємо недосконалість і недовладність—але це є слушним, бо завдяки цьому в нашій душі зароджується свідомий протест, котрий є початком мистецтва, штуки і з людини робить творця, незалежного від своїх рефлексій і рабських інстинктів.

Ця дівчина повинна мати блакитне волосся, а природа, мов на сміх, зробила її шатенкою—очевидно, мусимо прийти природі на поміч.

Хто мизується природою—той є смішний, він є справжній осел, бо виказує свою убогую обмеженість, під впливом сльозу „смаку“ (коли він є...) бічної сили, розуміння краси котрої—смішне й банальне.

Краса--річ відносна, але людина живе лише для того, щоб пізнати красу і захопитись нею, щоб з життя свого зробить легенду. Життя само по собі не може бути самоціллю дякуючи своїй убогості, тому мистецтво вище життя. Мистецтво для мистецтва. Все для мистецтва, бо мистецтво--єдиний абсолют. О. Уайльд являється найпоследовнішим і фанатичним апостолом цієї формули.

Навіть більше. „Естетика--вище етики“ - проповідує О. Уайльд. „Мистецтво--неморальне“, повторює він. Краса, стремління до увільнення її від рабства всяких життєвих ідеологій--це є все, чим живе і мусять жити справжня людина.

Щирість--то є щось потворне. „Всі кепські вірші--то є проявлене щирого щочування“. Дійсність--це ж найприкріший ворог. Льогіка, етика, мораль, канони, звички,

традиції, діла, факти, природа,—що може бути нуднішим, безкориснішим, жахливішим?

Краса—єдина реальність. „Душа є тільки в мистецтві, в людині ж якраз і бракує душі“. „Я люблю театр, бо він далеко реальніший за життя“.

Оскар Уайльд—невичерпаємий фонтан бризкаючих стихійно парадоксів і вигибів вишуканої думки. Кажуть, світ не бачив такого дотепного оповідача, як він. Афоризми Уайльда, розкипані скрізь по його творах—це щось таке блискуче і вражаюче, як несподівана зоряна злива. Лондонські салони того часу жили еманациєю його чаруючої постаті. Переймали його манери, його смаки, оточували ореолом анекдотичности й легендарности. „Апостол естетизму“—так його звали в Англії.

Такий був Оскар Уайльд.

По тому ми маємо С. С. З. і Себастьяна Мельмо. Обидва—це той же самий Оскар Уайльд. Але перший написав замість дотепних і прозорих декоративних панно— „Баляду Редінгської тюрми“ і “Де профундіє”, моторошні драми нелюдського страждання. Їх пережив О. Уайльд після днів блискучої слави. Найбільший естет Англії, імя котрого лунало скрізь по і елікопанських салонах—п падає в тюрму. Його обвинувачують в ганебнім вчинку проти моралі, саме імя його стає заборонним і вимовляється з призирством. Друзі покинули його.

Себастьяном Мельмо блукає далі він кілька років по Парижу всіма покінутий. Умер жебраком і був похований як бурлака. За труною його йшло п'ять чоловік.

Так закінчив дні Оскар Уайльд, що визнавав тільки діла, утворені рукою і розумом людського,

Визначніші його твори: „Портрет Доріана Грея“, „Саломея“, „Валхляр Леді Уіндермір“, казки, оповідання, пьєси, комедії, естетичні і мистецькі статі, „Занепад брехні“, „Баянда Редінгської тюрми“, „Де профундіє“.

Лесь Горенко.

Соловейко й троянда.

— Вона сказала, що буде зі мною танцювати, як що я принесу їй червоних троянд—промовив молодий студент;—але в моїм саду немає ні одної червоної троянди.

Його почув соловейко в своїм кубельці на дубку, визирнув з гущавини і здивувався.

— Ні одної червоної троянди у всім моїм саду,—шепотів студент, і його чудові очі сновнились слізьми.

— Ах, від яких дурниць залежить пвєді щастя! Я прочитав усе, що написали мудрі люде, я зрозумів усі таємниці філософії—і ось, все моє життя розбилось тільки тому, що в моїм саду немає ні одної червоної троянди.

— Ось він, нарешті, справжній заоханя, сказав соловейко.

Що ночі я співав тільки про нього, хоч і не знав його; що ночі я розповідав про нього далеким зорям і нарешті я побачив його.

В нього волосся темніше від пвіту гіанцінта, а губи червоніють, як та троянда, котру він шукає, але обличчя його зблідло від пристрасти і побіліло, як слонова кість, а горе наложило своє тавро на його чоло.

Завтра у принця баль,—шепотів молодий студент—і моя кохана буде серед гостей. Коли я дістану їй червону троянду, вона до ранку буде танцювати зі мною; коли я дістану червону троянду, голівка її одпочиватиме на моєму плечі, я буду тримати її в обіймах і моя рука тиснутиме її руку.

Але в моїм саду немає червоної троянди, і вона пройде мимо—не гляне і серце моє розірветься з розначу.

— Це справжній закоханий,—сказав словейко,—те, про що я співаю, він переживає справді; і все, що для мене—радість, для нього—страждання. Кохання не-

досягне чуття. Воно дорожче від смарагдів і ніжніше опалів. Його не дістанеш за перли і за гранати. Воно не виставляється на базарі, не продається в крамницях і не цінується на вагу золота.

-- Оркестра гримітиме на хорах,--продовжував сумуючи студент,—а моя улюблена танцюватиме під звуки арф і скрипок. Вона танцює так легко, що ноги її не будуть доторкуватись до землі; придворні в пишних убраннях будуть натовпом круг неї, але зі мною вона танцювати не буде, бо не зможу дістать для неї червону троянду,—і він схилився на траву, задулив обличчя руками і заплакав.

— Чого плачеш?—спитала ящірочка, що пробігала мимо його помахуючи хвостиком.

— Аїї справді чого?--запитав метелик, купаючись в соняшнім промінні.

— Чого?—прошептала маргаритка своєму сусідові тихим і ніжним голосом.

— Він плаче за червоною трояндою,---сказав соловейко.

— За червоною трояндою?— загомоніла всі хором—як смішно,—а маленька ящірочка з деяким нахилом до цинізму без соромно засміялась.

Один тільки соловейко розумів страждання студента. Він мовчки сидів на своєму дубові і міркував про тайну кохання.

Раптом він розправив свої сірепські крилечка і пурхнув у повітрі.

Немов тинь промайнув поміж листям і тихенько полетів через сад.

Посеред зеленого озерця розроставсь рожевий кущ. Соловейко полетів до нього і сів на одну з його гілочок.

— Дай мені червону троянду—промовив він,—і я заспіваю тобі свою найкращу пісню.

Але рожевий кущ похитав головою.

— Мої троянди білі—відповів він.

— Вони біліщі від снігу, що лежить на верхівях гір; вони білі, як піна морська, але звернись до мого брата, що стоїть недалеко від мене—він дасть тобі те, чого ти бажаєш.

І соловейко полетів до другого рожевого куща.

— Дай мені червону троянду і я заспіваю тобі мою найкращу пісню.

Але рожевий кущ похитав головою:

— Мої троянди жовті---одповів він---вони жовтіці від квіток золотоцвіту, що вкривають поле поки їх не підріже коса, вони жовті, як волосся морської царівни, що сидить на янтарному троні в глибині океану, але полети до мого брата, що стоїть під вікном у студента, він дасть тобі те, чого ти бажаєш.

І соловейко полетів, полетів до рожевого куща, що стояв під вікном у студента.

— Дай мені червону троянду і я заспіваю тобі свою найкращу пісню!

Але рожевий кущ похитав головою!

— Мої троянди червоні---відповів він, вони червопіці від коралів, що гоїдають гілками своїми в глибинах морських. Вони червоні, як ніжні лапки голубки. Але зіма скувала мою кров, мороз понівечив

мої пупянки, буря поламала віти і в
цім році у мене зовсім не буде троянд.

--- Одну тільки червону троянду---це
все, що я хочу---благав соловейко---тільки
одну червону троянду!

Невже таки не можна її роздобути?

--- Є один спосіб---промовив рожевий
кущ---але він такий страшний, що я не
осмілююсь тобі сказати про нього.

--- Не бійсь, говори---я не злякаюсь---
домагавсь соловейко.

--- Коли хочеш здобути червону тро-
янду---мовив рожевий кущ---ти повинен
вистівати її у звуках пісні при місячнім
світлі і окропити кровю власного серця.
Пронизавши груди моєю колючкою, ти
мусиш співати так всю ніч, поки колючка
не пронизає твоє маленьке серце і кров
твоя перелившись в мене, стане моєю
кровю.

--- Смерть за червону троянду?

-- Дуже дорога ціна--забричав соловейко.
Життя кожному дуже дороге. Так хороше
сидіти в зеленому лісі і мидуватись сон-

цем в його золотому лоні: дивитись па місяць в його перловім убранні, солодко уживатись ароматом фіалок і бачити маковий цвіт, що палає на сонці...

Але кохання краще від життя і що, власне, серце пташки в порівнянні з серцем людини?

Росправивши свої сіренікі крильця соловейко пурхнув у повітря. Немов тінь пролетів по саду і тихо спустився між листя.

Студент все ще лежав на траві, очі його були налиті слзьми.

--- Не плач!---гукнув до нього соловейко--у тебе буде червона троянда. Я виспіваю її у звуках моєї пісні при місячнім сяйві і окроплю кровю мого власного серця. В нагороду ж за це я прошу тільки обіцянки шире любити. Кохання глибше від мудрости і сильніше нездоланної міці. На огневих крилах воно злітає і запалює серця.

Студент прислухаючись підвівся в траві, але мова пташки була для нього не зро-

зуміла--він знав тільки те, що написано в книгах.

Зате зрозумів соловейка старий дуб і похмурився. Він дуже любив пташку, що збудувала собі гніздечко в його широких вітах.

--- Заспівай мені свою останню пісню---
прошенотів він--і я навік вже зістанусь самотнім.

Соловейко заспівав для старого дуба, і голос його був подібний плескіту хвилі, що падає в безодню.

Студент встав, витяг з кишені записну книжечку й олівцець...

--- Безперечно, в неї чудова зовнішність--сказав він сам до себе, ховаючись за листям--цього ніяк не можна обійти, але чи є в неї чуття? Думаю, що нема. Вона похожа на більшість артистичних натур. Вона б не змогла пожертвувати собою для інших. В неї тільки й думок, що про музику, та про мистецтво, а це--егоїзм. Всеж таки треба сказати, що в її голосі є чудові нотки; жаль тільки,

що в ніх не звучить приязнь і натхненне добра. Він пішов у кімнату, вив на ліжку і думав про свою улюблену, поки не заснув. А коли місяць освітив небо-сміл, соловейко полетів туди, де стояв рожевий кущ і принав своїми грудьми до колючки. Так співав він всю ніч, а срібний холодний місяць, схилившись, слухав його. Всю ніч, поки він співав, гостра колючка все глибше вшивалась йому в груди, помаленьку висмоктуючи з нього живу кров.

Спочатку він співав про чутливу піжну приязнь юнака і молодої дівчини. І на найвищій гілочці виростала прекрасна троянда.

Пісня за піснею — пелюсток за пелюстком...

Спочатку троянда була бліда, як туман, що стелиться над річкою, як вранішня зірка... Як рожева тівь на срібному шклі дзеркала, як рожевий одблиск на воді, — така піжна була троянда, що ровквітла на верхній гіллячці куща. Але

ось рожевий кущ заставив соловейка дужче притиснутись грудьми до колючки: „Пригортайсь щільніше, малесенька пташко—казав рожевий кущ—інакше день настане раніш, ніж розквітне троянда.

І соловейко міцніше горнувся до колючки, а пісня лунала все голосище й ніжніше, виливала жагу мужчини і молодой дівчини. І ледве помітні рожеві фарби розливались по листочках троянди, як ніжний румянець молодого, що цілує свою наречену. Але колючка ще не пронизала серця соловейка і троянда ще не ожила: тільки кров соловейкового серця викликає до життя серце троянди.

І рожевий кущ знову почав говорити, щоб соловейко ще ближче припав до колючки: „Прихились ближче, соловейочку—казав він—бо троянда до ранку не встигне розквітнуть“.

Соловейко пригорнувся ближче, колючка провизала йому серце і біль страшний спалахнув у нім. Гостріщі й гостріщі робилися муки і все страшніше лилась пісня

про кохання, освячене смертю, про те кохання, котрому кінця немає й за гробом.

І прекрасна троянда одразу зацвіла, як троянда сходу. Вранішньою зорею зачервоніли її листочки і, як рубін, почервоніло її серце.

Але голос соловейка раптом ослаб, крильця затріпотіли і очі заволоклись туманом. Слабіше звучала пісня і в грудях щось клекотіло.

Нарешті пролунав останній звук.

Блідий місяць почув його і забувши про світаннє застиг на небі.

Червона троянда задріжала від екстазу і розвернула свої пелюстки назустріч холодному вранішньому вітрові. Луна понесла той звук своїм чорним печерам в долини і пробудила сонних пастухів... Його підслухали очерети і повідали морю.

Дивись, дивись—гукав рожевій кущ—троянда розквітла! Але соловейко не одповідав; він мертвий лежав у високій траві а серце його було провизане болючкою.

В південь студент одчинив вікно і виглянув у сад:

— Яке щастя!—червона троянда... Я в своєму життю досі не бачив нічого подібного їй. Вона надзвичайно гарна. Я певен, що вона носить якусь предовгу латинську назву,---і простягнувши руку, він зірвав її.

Узявши папку, він побіг до хати професора, тримаючи в руці квітку. Дочка професора розмотувала клубок блакитного оксамиту, а її маленька собачка спала коло неї.

— Ви дали слово танцювати зі мною, коли я дістану червону троянду—закричав студент—ось найчервоніше з троянд світу.

Ви приколите її сьогодні вечером до ваших грудей і під час танку, вона розкаже вам, як я вас кохаю.

Але дівчина нахмурилась і сказала: Я боюсь, що вона не підійде до мого сукні а крім того небіж Чемберлема прислав мені справжні самоцвіти, а кожен знає, що вони коштують дорожче квіток.

— Моє правдиве слово, що ви дуже невдячні, крикнув сердито студент і кинув троянду за вікно, — вона упала на вулицю, а мимо їхав екіпаж, зібгав її і роздавив колесом.

— Невдячна, — промовила панна. — Я мушу вам сказати, що ви дуже нечемний. А втім, що ви так? Ви тільки студент, не думаю, що ви моглиб здобути собі застіжки до черевиків, які є у небіжа камергера. Вона встала з свого крісла і пішла до кімнати.

— Яка дурниця це коханне, — сказав студент повертаючи до дому — з нього і на половину немає тієї користі, яку дає логіка, тому, що воно нівчим не переконує і завжди каже тільки про те, що ніколи не справджується і примушує вірити в те, чого в дійсности не трапляється. Воно справді дуже не практичне, а позаяк на цім світі практичність все, то краще я вернусь до філософії і буду студіювати метафізику. — І він вернувся до себе в кімнату, знайшов велику записну книгу і почав її читати.

Афоризми Оскара Уайльда.

Іптанне властиво ніколи не є дискредитуєчим, зате відповідь часом.

Про суть людини знаємо напевно тільки одно: що вона вічно неозначена і змінчива.

Хто не думає на свій спосіб, той взагалі не думає.

Хто грається з огнем, може бути певний, що не попечеться. Попечеться тільки той, хто не вміє з огнем гратися.

Є дві можливості пережити трагедію: коли не осягнеш бажаного— і коли його осягнеш. Останнє далеко гірше, бо воно зовсім певно провадить до трагедії.

Ми є тм, чим були. Тільки на основі цієї засади слід оцінювати людей.

Радити другим — все гупо, але радити добре—просто небезпечно.

Пропонувати убогим людям опадність видається мені смішним і образливим. Це так, немов би хто радив менше їсти тому, хто голодує.

„Досвід“ це є вислів, котрим кожний означає свої блуди.

Багато говориться про те, яка то величава річ—довіре. Але очевидно, що недовіре має в собі далеко нижнішу принаду. Бо довіре все грубе й незугарне, а сумнів сприяє нашому розвиткові.

Я називаю життям: все бути в стремлінні. Бути вколисаним почуттем задоволення означає певну смерть.

Пересічність — це передумовна популярність. Бо справжня діяльність постачає нам все нових ворогів.

Всі притягаючі люди зіпсовані в нутрі. Якраз в тім лежить тайна їх симпатичної сили.

Завше треба знайти час на те, аби поставити собі питання, але не завше, щоб відповісти на нього;

Тільки невпевність є джерелом романтичних почувань. Тому не можу бачити романтизму в заручених.

Жаль це є погляди, що тепер цілком виійшло з моди.

Великий біль і велика пристрасть дзмяться під власним тягаром. Зате дрібні прикраси й симпатії тривають дуже довго.

Вічно погідний вираз лиця томить нас далеко скорше, ніж постійно зморщене чоло. Бо останнє може будити тисячу можливостей.

Як довго війну уважатимуть злочинном, так довго вона притягатиме юрбу своєю темнічістю. Пе-

рестануть нею інтересуватися, коли війна стане чимсь звичайним.

Одна річ приносить що-більше лиха, ніж несправедливість, а саме—справедливість без меча в руці. Бо слухність без сили—це найстрашніша річ.

Міра це недобрий дар. Тільки буйність може мати поспіх.

Хто може тільки раз в життю любитися, той дійсно пуста палиця. Бо те, що такий пан називає вірністю чи чесністю, видається мені тільки летаргією або недостатчею фантазії.

Не засади—тільки визначні люди викликають рух в даній епосі.

Правда рідко буває ясна і ніколи не буває „поєдичча“.

Менший злочин — подати другому отрую, ніж кепську прозу.

Хто хоче женитися, повинен або цілком знати життя, або зовсім його не знати.

Найгірші вчинки все починалися найліпшими замірами.

Життя все вчить нас тоді, коли вже не можемо скористати з тої науки.

Співчутте викликає багато злочинів.

Нудьга—то найгірше зло. І цей злочин не має оправдання.

Чим менше говориться про тягар життя, тим краще.

Правдивий митець взагалі не хоче нічого знати про публіку.

Бережися жінщини, котра на правду признається перед тобою, кільки має літ, бо така може все сказати.

Ніщо так не тяжить, як „солонка лагідність“. Щось є бруталне в спокійнім темпераменті мужчини. Дивуюся тільки, що жінщини зовсім добре зносять це.

Людина—це розумне створінне, що все тратить розум, як треба щось розумного зробити.

Щубліка на-прочуд терпелива: вона вибачить усе, за виїмком гешіяльності.

Найгірший тип жєнщини той, котрим не можна збудитися.

Хто пан свого життя--пінати на перший погляд; я спостеріг собі не один понурий погляд жєнатих мужчин, що був досить красно-мовним.

Бєлика пристрасть це привілей тих, хто впрочім не має иншої роботи.

Одвертість у малій дозі--річ бєзпєчна, у великій--рішучо убийча.

Думка, що не має в собі зерна бєзпєчки, взагалі не заслугує на назву думки.

Тільки слабї голови потрібують багато часу, щоб позбавитися своїх почувань.

Хто дивиться в свою минув-
шість, той не вартий будучности,
в яку міг би дивитись.

Кожда штука в своїй сути во-
рожа моралі.

Женщини люблять нас із-за на-
ших хиб; хто має багато хиб, тому
вони вибачать все, навіть визнач-
ний розум.

Цінником називають того, хто
уважає якусь річ за те, чим вона
є, а не за те, чим вона повинна
бути.

Кожда слідуюча любов—це є пер-
ша любов. Бо почування те-ж саме,
хоч предмет змінюється; зміна тіль-
ки робить почування глибшим.

Зараз дуже рідко можна трапи-
ти людину, котра б дійсно жила.
Звичайно люди тільки існують.

Універсальна Бібліотека.

Видавництво

„Г Р У Н Т“

у Києві.

Вийшли з друку:

- № 1. Кнут Гамсун.—Невольники Кохання.
- № 2. Анрі де-Реньє.—Амурна пригода на морі.
- № 3. Валерій Брюсов.—Елудій син Елудія.
- № 4. Оскар Уайльд.—Соловейко й Троянда.
- № 5. Раб ін-Дранат Тагор.—Місячний серп.

Друкуються:

- № 6. Моріс Метерлінк.—Непроханий гість.
- № 7. Август Стріндберг.—Тільки початок.
- № 8. Казимир Тетмайер.—Мелянхолія.
- № 9. Габріель д'Анунціо.—„Орсола“
- № 10. Зігьори Обстфельдер.—„Лів“

Київ.

Друкарня Центральн. Укр. Кооперат. Комітету.
1918.